

SLOVNÍČEK LITERÁRNÍCH POJMŮ

Mgr. Ludmila Boudná

Od A do Z

A

alegorie (jintaj)- za dějem se skrývá jiný, hlubší smysl, vlastnosti nejsou pojmenovány přímo, ale vyplývají z jednání; autor využije alegorie proto, že nechce nebo nemůže sdělit skutečnosti přímo

anafora – opakování stejných slov na začátku veršů

asociace – volné spojení představ logicky nesouvisejících, které vytvářejí básnický obraz

archaismus - zastaralé slovo

*

B

balada – lyrickoepická báseň s pochmurným dějem rychlého spádů, stručnými dialogy a tragickým zakončením, někdy je stavěna jen z dialogu

báseň - veršované lyrické, epické, lyricko-epické dílo, (můžeme se setkat i s básněmi v próze)

bylina – lidová epická ruská píseň, která líčí skutky bohatýrů

báj - viz mýtus

*

C

citace – použití cizího slovesného projevu nebo rčení v básni

*

D

dialog – rozhovor dvou a více lidí

druhy rýmů

sdružený aabb cdd

střídavý abab cdc

obkročný abba cddc

prerývaný abcb

postupný abc abc

nepravidelný

tirádový aaaaa

*

E

elegie – lyrická píseň vyjadřující smutek ze smrti, neštěstí, zklamání

epická poezie - je založena na vyprávění děje ve veršované podobě; básně, v nichž je zachycen příběh

žánry epické poezie – epos, balada, romance

epifora – opakování stejných slov na koncích veršů

epigram – krátká báseň, převážně satirická, s ostře vyhraněnou pointou

epitaf – náhrobní nápis

epiteton – básnický přívlastek, zdůrazňuje stálou nebo mimořádnou vlastnost

epos – velká epická skladba s bohatým dějem a s výraznými postavami hlavních hrdinů (Epos o Gilgamešovi)

eufemismus – užití mírnějšího výrazu místo slova označujícího nepříjemné představy

*

F

fantazie – obrazotvornost, představivost, vymýšlení

*

G

gradace – stupňování (zápletky), někdy až k vyvrcholení

*

H

hymna – patetická báseň opěvující bohy, přírodu, vlast, národ, lidstvo, slavnostní píseň, jeden ze státních symbolů (Kde domov můj? ze hry J. K.

Tyla Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka, hudba Fr. Škroup

hyperbola – nadsázka

*

I

ilustrace – kresba nebo malba jako doprovod tištěného textu

ironie – záměrné užití slov v opačném smyslu

*

K

kaligram (=ideogram) – báseň psaná do obrazce, slovo a kresba jsou v ní propojeny

koleda - lidová báseň nebo píseň recitovaná nebo zpívaná o Vánocích nebo Velikonocích ve spojení s koledováním, tj chozením dům od domu a vyprošováním dárků

kontrast – opak, protiklad, záměrné spojení protikladných myšlenek nebo obrazů

*

L

legenda – prozaický nebo veršovaný útvar, jehož námět byl původně vzat z náboženské oblasti, vypráví o životě, zázracích a smrti světce

lyrická poezie - vyjadřuje básnickovy pocity, úvahy, myšlenky a nálady; není zde zachycen příběh; podle tématu ji dělíme na přírodní, milostnou a vlasteneckou

lyricko-epická poezie – příběh je provázen i líčením přírody a pocitů člověka

*

M

metafora – přenesení významu z jednoho předmětu, jevu na druhý na základě podobnosti (např. proud času, oheň růží)

metonymie – přenos pojmenování jednoho jevu na jev jiný na základě jejich vnitřních vztahů

motiv – nejjednodušší tematický prvek

mýtus – báj, epický útvar, v němž je skutečnost vysvětlována jako důsledek projevů fantastických bytostí a sil

*

N

neologismus – nově vymyšlené slovo

*

O

óda – oslavná lyrická báseň

*

P

parodie – báseň nebo próza, která obvykle zesměšňuje známé literární dílo jeho napodobením

personifikace - zživotnění, věcem neživým přisuzujeme vlastnosti živých (např. les zpívá, potůček skotačil, nebe se mračilo)

píseň – druh zpěvné básně, základní útvar lidové poezie a nejjednodušší forma poezie umělé

pointa (čti poenta) – výrazné, často překvapivé vyvrcholení básně, liter. útvaru

přírovnání - porovnávání jevů a předmětů s podobnými na základě podobnosti (např. němý jako ryba)

*

R

refrén – celek, který se opakuje na určitých místech několika slok v jedné

básni

romance – lyrickoepická báseň s rozmanitým obsahem, vyjadřuje optimistický životní názor

rým – zvuková shoda hlásek na konci veršů

rytmus v básni – záměrné uspořádání zvukových prvků pravidelně se opakujících v každém verši a vytvářejících očekávání, že verš, který následuje, bude po stránce zvukové uspořádán stejně

*

Ř

řečnická otázka – otázka, na niž ten, kdo ji klade, nežádá odpověď

říkadlo – krátká báseň s jednoduchým rytmem

*

S

sloka - (strofa) - graficky oddělený významový a intonační celek v básni (složený z veršů)

sonet – znělka, čtrnáctiveršová lyrická forma složená ze dvou čtyřveršových a dvou tříveršových slok

symbol – znak, který zastupuje obecný pojem

*

U

ukolébavka – báseň nebo píseň určená k uspávání dítěte, slova i melodie působí konejšivým dojmem

*

V

verš – základní jednotka básnického rytmu, obvykle jeden řádek básně

volný verš – verš nevázaný žádným pravidelným počtem slabik, uspořádáním přízvuků

podle Poetického slovníku J. Bruknera a J. Filipa, MF, Praha 1997

Literatura

- soubor všech písemně zaznamenaných projevů na celém světě (vše napsané)

- z latinského littera - písmeno

Druhy literatury

- **poezie** - básnictví, literatura psaná veršem
- **próza** - není psaná ve verších, jedná se o souvislý text
- **drama** - divadelní hra, má děj, ale bez vypravěče, základem je řeč

Dělení literatury

epika - má děj a vypravěče, postavy

epické žánry:

malé – anekdota

střední – pohádka, povídka, pověst, novela, legenda, bajka

velké – román, epos

lyrika - nemá děj, v popředí jsou myšlenky, úvahy, dojmy, pocity a nálady

lyrické žánry: epigram, epitaf, hymnus, óda, elegie

lyricko-epické žánry: balada, romance

Epika

Ústní lidová slovesnost

Lidová slovesnost je název pro taková díla, která byla vytvářena před vznikem písma, tedy nebyla zapisována a tradovala se ústně, neznáme jejich autora. Využívala se samozřejmě i po vzniku písemnictví/literatury souběžně s ní.

Znaky:

- autor je neznámý

- šíří se ústně

- je variabilní - mění se

- zpravidla obsahuje ponaučení - moudrost

- kolektivnost - objevuje se v různých skupinách lidí, není to záležitost jednotlivce

Patří do ní - pohádka, pověst, píseň, přísloví, pořekadlo, hádanka, pranostika, říkanka, rozpočítadlo, anekdota

Sběratelé lidové slovesnosti u nás:

Jan Kollár
František Ladislav Čelakovský
Karel Jaromír Erben
Božena Němcová

Ústní lidová slovesnost pod lupou

přísloví

- přísloví je vyjádřením nějaké životní moudrosti v ustálené formě, smyslem přísloví je tedy morální ponaučení, výstraha či pokárání (moudrost je vyjádřena buď přímo, nebo obrazně)
- tvoří celé věty, které nelze rozdělit, přeformulovat, skloňovat či časovat, pro snadnější zapamatování má často podobu rýmovaného dvojverší
- přísloví nikdy nemají autora a jsou dědictvím zdravého selského rozumu našich předků, tvoří tak součást národní tradice, která lidem od malička pomáhá se osvojením základních morálních a lidských hodnot

Např. Bez práce nejsou koláče. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše.

rčení (pořekadlo, úsloví, přirovnání, pranostika)

- rčení je útvarem lid. slovesnosti podobným přísloví, je to krátká průpovídka, vyjadřující určitou životní zkušenost, rčení je produktem lidové fantazie
 - smyslem rčení je pobavení, oživení jazykového projevu
 - rčení se stávají částmi vět, rčení lze skloňovat i časovat
- Např. Házet perly sviním.

Jen pro zvědavé hlavy:

- rčení, které nelze skloňovat a časovat, nebo jen v omezené míře, se nazývá pořekadlo (např. já nic, já muzikant; chyba lávky)
- další typ mezi rčením a pořekadlem se nazývá úsloví
- zvláštním typem rčení je přirovnání

přirovnání

- porovnávání jevů a předmětů s podobnými na základě společných znaků, nejčastěji bývá tvořeno pomocí částice jako.

Např. Němý jako ryba.

pranostika (z lat. Prognosis tedy předpověď)

- jde o rčení, které se snaží dávat do souvislosti určité meteorologické jevy a roční dobu, založená na dlouhodobé lidské zkušenosti.

Např. Medardova kápě čtyřicet dní kape.

říkadla

- jde o krátké rytmické básně (jakási dětská rýmovaná rčení)
- říkadla poskytují příjemný rytmický zvuk, často nedávají žádný smysl a obsahují slova, která nic neznamenají, nebo si hrají s významy slov, používají třeba i magická slova
- provázejí dětské hry (např. Zlatá brána, Paci, paci, pacičky).

rozpočítadla

- je krátký lidový slovesný útvar, nejčastěji dětská říkanka (říkadlo), která se používá např. při různých společenských hrách pro náhodný výběr některé přítomné osoby
- rozpočítadla často používají slova bez významu (obvykle nepoužitá nikde jinde), slova nejasného původu, zkomoleniny, je v nich zvýrazněn rytmus

Např. Ententyky dva špalíky, čert vyletěl z elektriky...
Enyky benyky kliky bé, ábr, fábr, dominé ...

anekdota

- vtip, anekdota, popřípadě fór, je velmi krátké vyprávění, jehož účelem je pobavit (vtip je obvykle založen na dvojsmyslnosti, je stručný a směřuje k výrazné pointě)

lidové hádanky

- lidové hádanky byly určeny dětem, náměty byly ze života, odráží se v nich lidové moudro
- znění hádanky spojujeme s řešením, obrazem...
- hádanky prověřují naše myšlení, vynalézavost...

lidové písně

- jsou takové písně, u kterých není znám jejich původní autor, jedná se vždy o písně plně anonymní
- byly většinou šířeny ústním podáním, byly předávány dalším generacím

ukolébavka

- báseň nebo píseň určená k uspávání dítěte, slova i melodie působí konejšivým dojmem
- koleda - lidová báseň nebo píseň recitovaná nebo zpívaná o Vánocích nebo Velikonocích ve spojení s koledováním, tj. chozením dům od domu a vyprošováním dáreků

divadlo – lidové hry

- patří sem lidové hry a obřadní hry, sloužilo k pobavení lidí
- hry pomocí představení vyjadřují určitý děj, ten se odvíjí prostřednictvím mluvy, tj. přímé řeči
- námětem her bylo např. narození Ježíška (obřadní hry), různé příběhy, pohádky, pověsti... vyprávěné a hrané pomocí loutek (loutkové divadlo) nebo realizované pomocí hereckých kočovných společností či dobrovolníků z vesnic.

Bajka

- literární žánr střední epiky
- krátké veršované nebo prozaické vyprávění
- poukazuje na špatné lidské vlastnosti
- zvířata (věci) mluví lidskou řečí a chovají se jako lidé ve zvířecí podobě
- z klasických bajek vyplývá mravní ponaučení (moudrost)
- v moderních bajkách poučení chybí, vyplývá z obsahu textu, moderní bajky odsuzují nešvary společnosti
- nejslavnější tvůrce Ezop (žil v 6. st. př. n. l.)
- slavná éra bajek ve 14. stol.
- v bajce nacházíme alegorii, personifikaci, přirovnání

světoví autoři:

Ezop – nebyl Řek (přišel odněkud z Malé Asie), ale působil v Řecku, byl to otrok – vychovatel, později prý dostal svobodu a cestoval
Jean de La Fontaine (žán dela fontén) - Francouz
Ivan Andrejevič Krylov – Rus

čeští autoři:

Josef Lada – převyprávěl Ezopovy bajky
Ivan Olbracht
Karel Čapek
Miloš Macourek

Pohádka

- patří k nejstarším literárním útvarům, je součástí lidové slovesnosti
- zakládá se na fantazii a vítězí v ní dobro nad zlem
- člověk v ní vyjadřuje touhu po právu, spravedlnosti a pravdě

Znaky pohádek:

1. Vymyšlený děj a nadpřirozené bytosti, které pomáhají i škodí
2. Postavy vyjadřují společenské postavení (král, švec, chudás)
3. Zázračné předměty (prsten, sedmimílové boty)
4. Zápas dobra se zlem (dobro vždy vítězí)

5. Čas a prostor nejsou určeny (před dávnými časy, za sedmero řekami)
6. Opakuje se stejný model (původ, obraty, závěr)
7. Magická čísla (3, 7, 12)
8. Často se opakují stejná slova a věty, používá se přirovnání a personifikace

Druhy a autoři pohádek:

1. Lidové (sběratelé)

Karel Jaromír Erben: České pohádky
 Božena Němcová: Národní pohádky
 Marie Kubátová: Krkonošské pohádky
 Jindřich Šimon Baar (z Chodska)

2. Moderní (autorské, umělé)

Karel Čapek: Devatero pohádek
 Václav Čtvrtek: Rumcajs, Manka, Cipísek
 Jan Drda: České pohádky
 Jan Werich: Fimfárum
 Jan Karafiát: Broučci
 František Hrubín: Špalíček
 Ondřej Sekora: Ferda Mravenec
 Josef Lada: Mikeš

Světoví autoři:

Hans Christian Andersen: Sněhová královna, Císařovy nové šaty
 bratři Grimmové
 Antoine de Sain Exupéry: Malý princ
 Carlo Collodi: Pinocchio

Bible

- nejvýznamnější světová kulturní a literární památka
- soubor nejen náboženských, ale i historických a literárních textů
- překlady do národních jazyků, měla vliv na vznik spisovných jazyků ve středověku
- rozdělení na dvě části:

1. Starý zákon

- původně psaný hebrejsky
- tvoří základ židovského náboženství
- soubor názorů na svět a člověka
- obsahově velice pestrý (mýty, legendy, pověsti, proroctví, básně, přísloví)
- základem je pět knih Mojžíšových

2. Nový zákon

- psán řecky
- obsahuje čtyři evangelia (Marek, Matouš, Lukáš, Jan)
- popisuje Kristův život a dějiny prvních křesťanských obcí
- zachycuje náboženské představy raného křesťanství

Báje / Mýty

- pojednává o životě bohů, o vzniku a charakteru světa
- lidé věřili, že vše je řízeno vůlí bohů a jejich nadpřirozenou silou
- bájesloví (mytologie) – je soubor všech bájí (mýtů), je trvalým zdrojem moudrosti a poučení

Autor a dílo:

Eduard Petiška: Staré řecké báje a pověsti

Chorál

- církevní píseň, slavnostní, vznešená chmurná
- např. husitský chorál „Kdož sú boží bojovníci“

Kronika

- zaznamenává události tak, jak šly v dějinách za sebou (chronologicky)

Autoři a díla:

Kosmas: Kronika česká (r. 1125) - 1. česká kronika, psaná latinsky
 Dalimilova kronika (14. stol.) - 1. česky psaná kronika, autor neznámý

Pověst

- útvar lidové slovesnosti
- obsahuje skutečné historické jádro (základ), postavy existovaly v určité době na určitém místě
- ústním podáním se měnily

Druhy:

1. místní (o hradech, městech, zámcích)
2. celonárodní (o Přemyslovi, Libuši)

Autoři a díla:

Kosmas: sepsal nejstarší pověsti
Alois Jirásek: Staré pověsti české
Emil Jenerál: Pověsti Moravskobudějovicka
Oldřich Sirovátka: pověsti Moravy a Brna

Cestopis

- literární dílo popisující něčí cestu
- epika, obvykle próza
- první cestopisy již v antice

Významná díla:

středověk

Marco Polo: Milión (1298)
- popsal zážitky z pobytu na Dálném východě, patřil k nejznámějším
John Mandevill: Cestopis tzv. Mandevilla
- slavný lékař a cestovatel

2. polovina 18. stol:

Jonathan Swift: Gulliverovy cesty
- humorné a satirické

česká literatura:

Deník Václava Šaška z Bířkova o jízdě a putování Lva z Rožmitálu Z Čech až na konec světa (15. stol.), psaný latinsky, inspiroval Aloise Jirásku (19. stol.) k napsání díla Z Čech až na konec světa.
Jan Neruda: cestopisné črty

Karel Čapek: Anglické listy

Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund: Afrika snů a skutečnosti (3 díly)
- nejpoužtější čeští cestovatelé, po 2. svět. válce procestovali s autem Tatra pět kontinentů, napsali řadu cestopisů, přitažlivě informovali čtenáře o exotickém světě

Pavel Pavel: Návrat na Rapa nui

- rozpořádání soch na Velikonočních ostrovech

Dobrodružná literatura

- epický žánr s poutavým a napínavým dějem
- odehrává se na exotických místech
- slouží k pobavení

D. Defoe: Robinson Crusoe

Vědeckofantastická literatura = sci fi (SF)

- epický žánr s neobvyklými neexistujícími technologiemi, neznámými formami života
- odehrává se ve vesmíru, v budoucnosti nebo v alternativní historii

H. G. Wells: Válka světů

Jules Verne: 20.000 mil pod mořem, Vynález zkázy

Legenda

- vyprávění o světcích (o svatých)
- veršované nebo prozaické
- o životě a činech svatých a o jejich mučednické smrti
- např. Legenda o svatém Václavu, Legenda o sv. Ludmile, Život sv. Konstantina, Život sv. Metoděje

Autoři a díla:

Vladislav Vančura: Obrazy z dějin národa českého

Ivan Olbracht: Ze starých letopisů

Povídka

- prozaický epický útvar kratšího rozsahu než román. Hlavními rysy jsou jednoduchý děj a neměnnost charakteru hlavní postavy.

Hlavními prvky povídky jsou:

- obvykle je soustředěna na jednu dějovou linii
- hlavní postavy se nevyvíjejí
- většina povídek končí pointou

Autoři povídek:

Edgar Allan Poe
Guy de Maupassant
Anton Pavlovič Čechov
Karel Čapek
Jan Neruda
Jaroslav Hašek

Román

- velký prozaický žánr epiky
- mívá hlavní dějovou linii a řadu paralelních linií
- podává široký obraz skutečnosti
- základ tvoří více povídek, které spojuje do jednoho celku postava hrdiny nebo vedlejší postavy
- hlavní hrdina prochází velkými změnami
- důležitá je role vypravěče
 - nezúčastněný pozorovatel
 - přímý účastník
 - hlavní postava
 - jedna z postav

Autoři:

čeští

Alois Jirásek
Jaroslav Hašek
Karel Čapek

Eduard Bass
Bohumil Hrabal
Michal Viewegh
Karel Poláček...

světoví

Alexander Dumas
Ernest Hemingway
Erich Maria Remarque...

Novela

- kratší próza, rozsahově kratší než povídka
- má výrazný, často překvapivý závěr

Lyrickoepická díla - poezie

Balada

- lyricko-epická báseň (tzn. prožívání děje)
- ponurý až tragický děj dokresluje city a nálady
- prudký dějový spád, nezabývá se podrobnostmi, probíhá v přítomnosti
- užívá dialogy, monology, zvukomalbu, citoslovce, dějovou zkratku, neslovesné věty

Starší balada

- ve starších původních baladách je základem konflikt člověka s nadpřirozenou silou - střet, na jehož konci bývá smrt (končí tragicky); hrdina často podléhá v nerovném boji s nadpřirozenými silami nebo lidskému zlu, bezohlednosti, sobectví
- představitelé:

Karel Jaromír Erben (sbírka Kytice – obsahuje 12 balad např. Kytice, Vodník, Vrba, Zakletá dcera, Polednice...),
František Ladislav Čelakovský (sbírka Ohlasy písní českých – obsahuje také lidovou baladu – Toman a lesní panna)

Sociální balada

- novější tzv. sociální balada vylučuje nadpřirozený prvek, všímá si sociálních rozdílů ve společnosti; hrdina často podléhá lidskému zlu, bezohlednosti, sobectví
- oblíbená od 19. století
- představitelé:
Jan Neruda (sbírka Balady a romance – sociální balada Dědova mísa),
Jaroslav Vrchlický, Petr Bezruč, Jiří Wolker

Hudební balada

- balada jako píseň, co má děj – zpívaný příběh (např. česká lidová balada Ej, vandrovali hudci)

Romance

- vznikla ve Španělsku, recitovala se za doprovodu hudby
- dnes lyricko-epická báseň s rozverným obsahem, radostná, optimistická, závěr je kladný

Čeští představitelé většinou zobrazují rysy české povahy:

Jaroslav Vrchlický
Jan Neruda (sbírka Balady a romance např. Romance helgolandská, Romance o Karlu IV. ...)
Jaroslav Seifert
Vítězslav Nezval

(pozn. Jan Neruda často ve své sbírce zaměňuje pojem romance za baladu a naopak)

Bylina

- ruská lidová lyrickoepická píseň- báseň oslavující hrdinu – bohatýra (např. bohatýr Ilja Muromec ze sbírky Ohlasy písní ruských F. L. Čelakovského)

Lyrika

Sonet

- znělka (česky)
- báseň o 14 verších (2 čtyřverší, 2 trojverší)
- má pevnou rýmovou skladbu
- poprvé ve 13. století (Petrarca – Itálie)

představitelé:

W. Shakespeare
J. Skácel – např. Sonet o lásce a modrém portugalu

Uspávanky

- cyklus rozměrnějších lyrických skladeb s epickými prvky koncipovaný jako vyprávěnky dětem před spaním

představitel:

J. Skácel – např. Uspávanka s hloupými kocoury a paní myší, Uspávanka s růžemi, tulipánem a lístkem hlohu, Modlitba za vodu... spolupráce s hudebním souborem Hradišťtan pod vedením Jiřího Pavlici – CD a DVD „O slunovratu“ (zhudebněné a choreograficky provedené Skácelovy texty)

Drama - divadelní hra

Drama

- literární útvar určený pro jevištní provedení
- základem je děj, ale nemá vyprávěče
- využívá řeč (monolog a dialog)
- zaměstnává zrak i sluch
- spolupůsobí: scéna - jeviště, kostýmy, osvětlení, kulisy, hudba, efekty...

- za zakladatele českého dramatu je považován Josef Kajetán Tyl (herec i autor); my ho známe jako autora div. hry „Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka“

Základní dělení:

1. **tragedie** – drama s vážným obsahem, hrdina se dostává do těžkých situací, v zápase s nepřízní osudu často zahyne; smutný děj
2. **komedie** – (veselohra) – děj i jednání postav jsou komické, výsledkem je radost, veselost; využívá nadsázku, ironii

Formy dramatu:

- činohra - ostrý konflikt
- opera – zpívaná hra; nepřetržitý proud hudby, slovní text se zpívá
- opereta a muzikál – spojuje herectví, hudbu a tanec; střídají se mluvené slovo se zpěvy, tanci
- melodram – recitace za doprovodu hudby
- loutkové divadlo – divadlo hrané pomocí loutek (různé druhy), za loutky hovoří herci

Další pojmy k dramatu:

- monolog – promluva jedinice
- dialog – rozhovor dvou a více lidí

- generálka, generální zkouška – poslední zkouška před vystoupením, často bývá i veřejná
- premiéra – první veřejné uvedené divadelní hry
- repríza – opakování hry
- derniéra – poslední představení
- režisér – pracovník pověřený nastudováním hry podle jeho představ, tvůrce konečné podoby díla
- autor – původce hry; vymyslí a napíše původní text (předlohu), který se dál zpracuje např. jako div. hra, film
- scénář – textová předloha pro div. hru
- scénárista – autor scénáře
- libreto – speciálně napsaný text pro operu
- dějství – část divadelní hry ohraničená přestávkami

- scéna, výstupy – části divadelní hry v rámci dějství
- činohra – název pro div. hru nebo divadelní soubor
- inscenace – realizace dramatického textu (televizní, rozhlasová...)

Národní divadlo v Praze

- základní kámen 1868 (na počest Smetanova opera Dalibor)
- otevřeno r. 1881; znovuotevření po požáru r. 1883 operou Bedřicha Smetany Libuše (slavnostní fanfáry - příchod prezidenta)
- novorenesanční sloh
- architekti: Josef Zítek, po požáru převzal a dokončil Josef Schulz
- opona: Vojtěch Hynais (první opona F. Ženíška shořela)
- nápis: NÁROD SOBĚ
- malíři: František Ženíšek, Mikoláš Aleš, Václav Brožík, Julius Mařák, Josef Tulka, Adolf Liebschner a další
- sochaři: Josef Václav Myslbek (busty, socha Hudba), Bohuslav Schnirch (trigy, sochy na lodžii, kamenitá ornamentální výzdoba) a další

lunety – klenební výseče ve tvaru půlkruhu nebo trojúhelníku; malba je zdobící (např. cyklus lunet Alše „Vlast“ v ND)